

A BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET 20 ÉVE

Viga Gyula

A reformáció 500 éves évfordulója kínálta gazdag tematika és a kiváló konferencia feltételeken túl, a sikeres 1987-es pataki, és a 2002-es újhelyi tanácskozás mellett, bizonyára szerepet játszott a Honismereti Akadémia 15 év utáni visszatérésében a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei honismereti mozgalom múltjának és jelenének elismerése is.² Az előzmények közül Sárospatakon nem lehet nem említeni a pataki szellemet a legnehezebb időszakban is őrző *Újszászy Kálmán* és munkatársai, valamint a Faluszeminárium emberformáló szerepét. Kisugárzó jelentőségüket például éppen Balassa Iván önéletrajza igazolja: Kálmán bácsi ajánlásával kézzől kézre adták őt a bodrogközi lelkészek és más tanítványok a gyűjtőmunkája során. Megemlítem két jeles muzeológus, *Bodgál Ferenc* és *Lajos Árpád* nevét is, akik az 1950-es évek derekától másfél évtized alatt virtuálisan létrehozták a megye honismereti munkásainak körét, ami aztán 1981-ben kapott intézményes keretet a Hazafias Népfront égisze alatt. *Kováts Dániel* irányításával bizonyosan minden korábbinál szervezettebb időszak következett mind az egyének, mind a honismereti közösségek számára, s talán abban az időszakban ragadhatók meg a mozgalmá válás és mozgalmaként való működés jegyei is, nem függetlenül a munka országos történéseitől. Mindennek persze feltétele volt, hogy 1981-ben már 39 rendszeresen működő közösség és 40-45 egyéni kutató alkotta a megyénkben a honismereti munka bázisát, jól szervezhető és eredményes együttesként. Abban az időszakban aránylag harmonikusan zártak össze az úgymond amatőr és a hivatásos honismerők, nem nélkülözve persze a kettő közötti vékony határ alkalmankénti rezgéseit. Meg kell említenem a mostani Egyesület létrejöttéig eltelt pár évet, amikor *Nagy Károly* nagyon sok energiát megmozgatva igyekezett életben tartani és – ahol szükséges volt – átszervezni a honismerők megyei közösségét.

Jó szívvel említenék még eredményeket és főként személyeket a megye honismereti mozgalmának korábbi szakaszából, ám a jelen kiállítás egyértelműen mutatja, hogy az elmúlt két évtized, az egyesületi keretek között való működés a korábbihoz hasonlóan eredményes volt, s hogy az új szervezeti feltételek is változatos és tartalmas tevékenység-

get biztosítottak az egyesületi tagság számára. A kiállítás tablói sokszínű, szerteágazó tevékenységről tanúskodnak, s arról, hogy az öntevékeny honismereti munkások és a szervezett helytörténeti-honismereti körök együtt töltik ki Borsod-Abaúj-Zemplén megye illetén szellemi térképét. (Ha a mesterségem okán megjegyezhetem, valamelyest hiányolom az alkotó népművészek és népművészeti egyesületek bevonását, akik közül – megítélésem szerint – számosan rendszeres és magas szintű honismereti munkát végeznek.)

Az elmúlt két évtized eredményei közül hadd emeljek ki először olyanokat, amelyek a korábbi időszak folytatását is jelentik. Egyik ilyen a több mint félszázados Istvánffy Gyula néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázat, ami később – a társadalmi változásokra figyelemmel – a helytörténettel bővült. Megyénk országos szinten is jeleskedett ezeken a megméretéseken. Úgy vélem, hogy Hajdú Mihály és Halász Péter tevékenységének időszakában komoly erőket mozgósított és virágkorát élte a pályázat, aminek a jelentősége és állapota – nem lebecsülve a kétféle visszatérő programot – sokféle változást tükröz. Kiemelendőnek gondolom a Szülőföldünk című periodika jelentőségét is, aminek a megjelenése ugyan némileg hektikussá vált, viszont a megjelent számok, főként például a Rémiás Tibor által gondozott honismereti biográfia kötetek végtelenül hasznosak. A honismereti mozgalom jellegéből és feladataiból következik az a sokféle program – konferenciák, kiállítások, vetélkedők –, amelyek az Egyesület elmúlt két évtizedének cselekvéseit is meghatározták. Felsorolni is nehéz lenne az eseményeket – Rákóczi miskolci tartózkodásának évfordulójától, az ónodi országgyűléstől 1956 ötvenéves évfordulójáig –, amelyek szervezésében a megyei Egyesület vállalt kulcsszerepet. Külön említést érdemelnének az országos programok, pl. Ifjúsági Honismereti Akadémiák és a módszertani tanácskozások –, amelyek ugyancsak ennek a grémiumnak a munkáját dicsérik. Tájékanént, tablónként lebontva mutatja be a kiállítás a földrajzilag és kulturálisan rendkívül tagolt Borsod-Abaúj-Zemplén megye honismereti közösségeinek tevékenységét. Nem fogok ezek felsorolásába, hiszen mindenütt nevek, események, kiadványok sorjázna a tablókon, bármelyikük elhallgatása figyelmetlenség lenne, csupán az Ózdi Lajos Árpád Honismereti Kört említem, mivel a névadónak rövid ideig még munkatársa voltam, s

² Elhangzott Sárospatakon, 2017. július 4-én, a XLV. Országos Honismereti Akadémián, a kiállítás megnyitása alkalmából.

része lehettem a Kör névadásának is. Hasonlóan nem térek ki a Bél Mátyás-díjasokat bemutató tablóra: mindannyian a honismereti mozgalom országosan ismert szereplői, ill. volt ői. Tizenhárman vannak, még heten élünk, Isten adja, hogy az arány ne romoljon túl hamar!

A kiállítás is igazolja azt a tudatos és magas szintű tevékenységet, amit a Honismereti Egyesület ifjúsági munkája jelent. Talán nem tévedek, bizonyára esősítette ezt, hogy az Egyesület elnökei pedagógusok és olyan közművelődési szakemberek voltak, akik ennek a jelentőségét pontosan ismerték. Hasonlóan a honismereti munka összetett területi és társadalmi bázisának ápolását, ami feltétele a ki-egyensúlyozott működésnek.

Hölgyeim és Uraim!

Zárásként szeretném megbecsülésemet, tiszteletemet kifejezni a honismeret mai munkásai és mozgalmuk irányítói előtt, akiknek bonyolultan összetett világunkban egyáltalán nem egyszerű a dolguk: nem ugyanaz a hon, mint a mozgalmunkban gyakran emlegetett nagy elődök korában volt, és egészében megváltozott a vele kapcsolatos tudás megszerzésének és átadásának módja és gyakorlata. Az általánosabb kérdéseket mellőzve, csak arra gondoljanak, hogy ez a vidék az ország hátrányos, részleteiben halmozottan hátrányos térségei közé tartozik. Az elmúlt hetemet a Bodroghözben töltöttem terepen, egy olyan előregedő faluban, ahol fele annyian élnek, mint harminc évvel ezelőtt. Ahol nincs munkahely, a paraszt ősök képes aratására és harmados munkájára már nincs szükség: a határt jószerevével egyetlen birtokos műveli a gépeivel és néhány emberével. Ahol sorra zártak be a kocsmák az elmúlt években, s ahová – szemben a jó évszázada Amerikát járt elődökkel – már nincs miért hazaküldeni a külföldön megkeresett pénzt. Ahol a lakosság szegregálódása a mindennapi élet velejárója. (Nem mások a Hernád-mente, a Cserehát és más tájak népének körülményei sem.) Talán egyetértünk, hogy sajátos a mozgalom lehetősége és feladata ilyen körülmények között.

Sajátos feladat szólni persze azokhoz is, akik például Tokaj-Hegyalja mezővárosi bortermelő paraszt-polgárainak kulturális habitusát igyekeznek tovább örökíteni, a mai extraneus (bebirtokló) borász pénzemberek között. De sajátos feladat azok honismereti érdeklődésére is felügyelni, akik az ózdi vagy a diósgyőri vasgyár, a Sajó-völgy barnaszénbányáinak munkás- és bányász örökösei, azok műveltségének, tradíciójának letéteményesei. Mindez nagyon nehéz munka, ám az itt látható kiállítás számadása tükrözi, hogy a honismeret munkásai sokat tesznek érte. Vidéki értelmiségiek, és értelmiségi módján élő és gondolkodó vidékiek. Némiképp ma is háttérrel biztosítanak ehhez persze a megyei hatáskörükben korlátozott kulturális intézmények: könyvtárak, mú-

zeumok, levéltárak. Jó lenne, ha nem menne a jelenlegi alá a mai lehetőségük, mozgásterük – ebben a vonatkozásban sem. Nem egyszerű tehát létrehozni a kiállítás által felsorakoztatott eredményeket, s nem könnyű biztosítani ennek a komoly munkának a folytonosságát. Köszönet érte a művelőinek: Borod-Abaúj-Zemplénben és az ország más tájain!

Pillanatfelvételek a kiállításról